

**SOVET QO`SHINLARINING AFG`ONISTONDAGI JANGOVAR
HARAKATLARI DAVOMIDA BO`LINMALARNI JOYDAN JOYGA
KO`CHISHIDA SAFAR QO`RIQLOVINI TASHKILLASHTIRISHINING
O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Qo`rg`onov Muxiddin Tojimaxamatovich

O`zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi tinglovchisi

Madyorov G`ayratjon Avazxonovich

Ilmiy rahbari : O`zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi

Kafedra boshlig`i o`rinbosari

Annotatsiya. Ushbu maqolada Sovet qo'shinlarining 1979 yildan 1989 yilgacha Afg'onistondagi harakati paytida safar qo'riqlovining tashkil etilishi va operatsion strategiyalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot Sovet harbiylari duch keladigan tarixiy kontekst, taktik ta'limotlar va moddiy-texnik muammolarni o'rganadi. Birlamchi va ikkilamchi manbalardan foydalangan holda, tadqiqot kolonnani himoya qilishning asosiy elementlarini, shu jumladan bo'linmani joylashtirish, qurol-aslahalardan foydalanish va pistirmaga qarshi harbiy harakatlarni aniqlaydi. Tahlil ushbu strategiyalarning samaradorligi va ularning zamonaviy harbiy operatsiyalarga ta'siri to'g'risida tushuncha berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Sovet qo'shinlari, Afg'oniston, safar qo'riqloviga tayinlangan bo'linmalar, kolonnani himoya qilish, harbiy taktika, pistirmaga qarshi kurash.

Sovet-afg'on urushi (1979-1989) uzoq davom etgan mojaro bo'lib, sovet kuchlari uchun muhim moddiy-texnik va taktik muammolarni keltirib chiqardi. Sovet harbiy operatsiyalarining muhim jihatlaridan biri Afg'onistonning tog'li hududlari bo'ylab qo'shinlar va texnikalar harakatlanishi edi. Kolonnani himoya qilish uchun qo'riqlash bo'linmalarini tashkil etish, isyonchilar hujumlariga qarshi turish, bo'limlar va texnikalar xavfsizligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu maqola sovet harbiylari tomonidan harakat paytida o'z bo'linmalarini himoya qilish usullari va strategiyalarini o'rganib chiqadi, ularning samaradorligi va olingan saboqlarni har tomonlama tahlil qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi birlamchi va ikkilamchi manbalarni, shu jumladan harbiy hisobotlarni, tarixiy matnlarni va faxriylar bilan suhbatlarni sifatli tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Tadqiqot shuningdek, sovet harbiy arxivlaridan kerakli hujjatlarni o'rganib chiqadi, duch kelgan muammolar va amalga oshirilgan strategiyalar haqida bevosita ma'lumot beradi. Tahlil taktik ta'limotlar, ishlatiladigan qurol-yarog ' va turli xil harbiy bo'linmalar o'rtasidagi hamkorlik kabi asosiy mavzular atrofida tuzilgan.

Bundan tashqari, ushbu harakatlarni amaliy qo'llanilishini ko'rsatish uchun kolonnalarda harakatlanishi bo'yicha amaliy tadqiqotlar qo'llaniladi.

Davomida Sovet-afg'on urushi (1979-1989), sovet qo'shinlarining tashkil etilishi va taktikasi, shu jumladan bo'linmalarning harakati va qo'riqlanishiga mujohidlarning tog'li relyefi, partizan urushi taktikasi va ta'minot va aloqa liniyalariga ehtiyoj ta'sir ko'rsatdi. Sovet bo'linmalari o'z harakati va qo'riqlash vazifalarini qanday tashkil qilganining ba'zi asosiy jihatlari:

Kolonnaning himoya qilish va xavfsizlik

- Kolonnaning shakllanishi: bir joydan ikkinchi joyga ko'chganda, Sovet bo'linmalari ko'pincha kolonna bo'lib harakat qilishgan. Ushbu kolonnalarga odatda, zirhli transport vositalari (BMP va BTR kabi), artileriya va logistika vositalari.

- Xavfsizlik elementlari: Mujohid kuchlarning pistirmalari va hujumlari xavfi yuqori bo'lganligi sababli kolonnalar qattiq qo'riqlandi. Xavfsizlik elementlariga old, yon va orqa dozorlar, shuningdek maxsus havo ta'minoti (vertolyotlar va ba'zan samolyotlar) kiritilgan.

- Orqa dozor: kolonna orqadan hujumlardan himoya qilish uchun ko'pincha orqa dozor tayinlangan.

Safar tartibi va taktikasi

- Safar tartibi: safar tartibi puxta rejalashtirilgan bo'lib, jangovar transport vositalari va qo'llab-quvvatlovchi vertolyot transport vositalarini himoya qilish uchun joylashtirilgan. Tanklar va zirhli transport vositalari kolonnani boshida harakatlangan, markazda artileriya va ta'minot bo'linmalari va qo'shimcha jangovar bo'linmalar mavjud edi.

- Kolonnalarga bo'lingan holdagi harakat: minimal to'siqlar yoki dushmanning nishonga olish xavfini kamaytirish uchun qo'shinlar bir necha kolonnalarga bo'linib harakatlanish usulidan foydalangan, ularning har biriga safar qo'riqlash tayinlangan hamda marshrutlari o'zgartirib turilgan.

- Pistirmaga qarshi taktikalar: pistirmadan chiqish uchun sovet kuchlari bo'linmalarni baland hududlarga joylashtirish, tutun niqoblaridan foydalanish va doimiy radio aloqani saqlashni keng qo'llagan.

- Yo'llarni qurish va ta'mirlash: muhandislik bo'linmalari, shuningdek, o'tish qiyin bo'lgan afg'on hududlari ta'minot liniyalarini saqlash uchun zarur bo'lgan yo'llarni qurish va ta'mirlash uchun mas'ul bo'lgan.

Havodan qo'llab-quvvatlash

- Vertolyot qurollari: Mi-24 vertolyot qurollari quruqlikdagi kolonnani havodan qo'riqlash va razvedkasini ta'minlash

- Havo razvedkasi: kolonnani harakatlanishidagi potentsial tahdidlarni aniqlash uchun havo kuzatuv vaqtida qo'zg'almas samolyotlar va razvedka dronlari ishlatilgan.

Aloqa va hamkorlik

- Radioaloqa: mustahkam va xavfsiz aloqa liniyalarini saqlash, harakatni muvofiqlashtirish, qo'llab-quvvatlashga chaqirish va malumotlarni uzatish uchun juda muhim edi.

- Mahalliy kuchlar bilan aloqa: Sovet kuchlari ko'pincha Afg'oniston hukumati qo'shinlari bilan hamkorlik va qo'shma operatsiyalarni olib borgan.

Sovet harbiylarining Afg'onistondagi bo'linmalarni ta'minlash va ko'chirishga bo'lgan yondashuviga odatdagi harbiy doktrinalar ham, assimetrik urush sharoitlariga moslashish zarurati ham ta'sir ko'rsatdi. Ushbu taktikalar dushmanning asosiy hududlar va ta'minot liniyalari ustidan nazoratni saqlab qolish uchun kengroq harakatlarning bir qismi edi.

Sovet bo'linmalarining samaradorligi bir necha omillarga, shu jumladan relyefga, kolonnaning hajmi va tarkibiga hamda isyonchilarning soniga qarab o'zgarib turardi. Munozara bo'limi sovet strategiyalarining yutuqlari va muvaffaqiyatsizliklarini o'rganib chiqadi, shunga o'xshash muhitda zamonaviy harbiy operatsiyalar uchun kengroq natijalarni hisobga oladi.

Xulosalar

Sovet Ittifoqining Afg'onistondagi tajribasi kolonnalarni himoya qilishning murakkabligi va harbiy strategiyalarni mahalliy sharoitga moslashtirish zarurligi to'g'risida qimmatli saboqlarni beradi. Zamonaviy harbiy harakatlarga tayorgarlik jarayonida ushbu darslardan dushman hududlarda harakatlanish paytida bo'linmalarni himoya qilish uchun yanada moslashuvchan va tezkor taktik harakatlar ishlab chiqishlari mumkin.

Tahlillar asosida zamonaviy harbiy operatsiyalarda safar qo'riqlov bo'linmalarini tashkil etishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi takliflar beriladi:

Real vaqtda razvedka va tahdidlarni baholash uchun uchuvchisiz uchish apparatlaridan foydalanishning ko'payishi.

Pistirmani qaytarish va kolonnani xavfsiz harakatlanishini ta'minlash uchun qo'shimcha jangovar guruhlarini tuzish.

Ehtimoliy dushman taktik harakatlari va mashrut to'g'risida aniq ma'lumot olish uchun mahalliy aholi va razvedka ma'lumotlarini umumlashtirish.

Ushbu tavsiyalar safar qo'riqlov bo'linmalarining samaradorligini oshirish va zamonaviy mojaro hududlarida qo'shinlar va texnikalarning xavfsiz harakatlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Adabiyotlar.

1. Современный философский словарь / Азаренко С.А. и др.; Под общ ред. В.Е. Кемерова, Т.Х. Керимова. 4-е изд. испр. и доп. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2015.

2. Гуров В.А. Конкретно-исторические условия, влияющие на роль вооруженных сил в разрешении локальных войн и вооруженных конфликтов в период перестройки и постперестроечный период (вторая половина 1980-х - первая половина 1990 гг.) // Журнал для ученых «Клио». СПб.: Издво «Полторак», 2010. № 2 (49). С. 130-132.
3. Христофоров В.С. Афганистан: военно-политическое присутствие СССР 1979-1989 гг. М.: ИРИ РАН, 2016. С. 64-66.
4. В состав Комиссии входили М.А. Суслов, А.А. Громыко, Д.Ф. Устинов, Ю.В. Андропов, Б.Н. Пономарев, И.В.Архипов.
5. Христофоров В.С. Афганистан. Правящая партия и армия 1978-1989. М.: Граница, 2009. С. 50; Бовал В. Советское оружие в афганской войне // URL: <https://topwar.ru/11503-sovetskoe-oruzhiev-afganskoj-vojne.html> (дата обрац.: 25.01.19).
6. Христофоров В.С. Афганистан. Правящая партия и армия 1978-1989. М.: Граница, 2009. С. 33-34; Широин В.С. КГБ – ЦРУ. Секретные пружины перестройки. М.: Ягуар, 1997. С. 58.